

MIKSI KAPITALISTIT EIVÄT HALUA TALOUDEN ELPYVÄN

Onko realistista ajatella, että pääomien omistajia ohjaa absoluuttinen hyöty? Entä jos heidän perimmäinen motiivinsa onkin kasvattaa valtaansa suhteessa muihin? Tällöin kapitalisteilla on hyvä syy rakastaa kriisiä ja jämähtää paikoilleen.

JONATHAN NITZAN & SHIMSHON BICHLER

SUOMENNOS: MATIAS KAUPPI

Voisiko olla niin, että kapitalistit pitävätkin talouslamasta enemmän kuin kasvusta? Ajatus kuulostaa ensiajattelemalla hullulta. Kansantaloustieteen johdantokurssin mukaan kaikki rakastavat kasvua, etenkin kapitalistit. Hyöty ja kasvu kulkevat käsi kädessä. Kun pääoman omistajat hyötyvät, reaali-investoinnit lisääntyvät ja talous kasvaa, ja kun talouskasvu kiihtyy, kapitalistien voitot kohoavat huippulukemiin.

Vai onko asia sittenkään näin?

MIKÄ MOTIVOI KAPITALISTEJA

Vastaus edellä esitettyyn kysymykseen riippuu siitä, mikä motivoi kapitalisteja. Valtavirran talusteooriat väittävät, että kapitalistit ovat hedonistisia olentoja: kuten kaikki muutkin taloudelliset toimijat – kiireiset johtajat, hektiset työntekijät, ammattirikolliset, sosiaaliuilla elävät ihmiset jne. – he pitävät todellisena päämääränään suurinta mahdollista hyötyä. Saavuttaakseen tämän päämäärän heidän täytyy maksimoida saamisensa ja osuutensa voitoista. Ja nämä tulot, niin kuin mitkä tahansa tulot, ovat riippuvaisia taloudellisesta kasvusta. Johtopäätös on se, että jokainen hyötyä tavoitteleva kapitalisti rakastaa talouskasvua ja inhoaa lamaa.

Mutta ovatko kapitalistit todella hyödyn perään? Onko realistista ajatella, että amerikkalaisia yrityksiä ohjaa niiden omistajien hedonistinen nautinto – vai tarvitsemmeko aivan uuden lähtökoh-

dan asian avaamiseksi?

Kokeilkaamme seuraavaa lähtökoh-
taa: ajassa, jossa elämme, johtavien kapitalistien ja yritysten päämäärä ei ole absoluuttinen hyöty vaan suhteellinen valta. Heidän todellinen tarkoituksensa ei ole maksimoida hedonistista nautintoa vaan olla keskiverron yläpuolella. Heidän perimmäinen päämääränsä ei ole kuluttaa enemmän hyödykkeitä ja palveluita (vaikka tätäkin tapahtuu), vaan kasvattaa valtaansa suhteessa muihin. Tämän valta-aseman keskeisin mitta on heidän osuutensa tuloista ja varallisuudesta.

Kannattaa huomata, ettei kapitalisteilla ole valinnanvaraa tässä asiassa. ”Keskiverron päihittäminen” ei ole subjektiivinen preferenssi, vaan joustamaton sääntö, jonka järjestelmän konflikteja ruokkiva luonne määrittää. Kapitalismi asettaa kapitalistit toisia yhteiskuntaryhmiä vastaan ja samoin myös toisiaan vastaan.

AJASSA, JOSSA ELÄMME,
JOHTAVIEN KAPITALISTIEN JA
YRITYSTEN PÄÄMÄÄRÄ EI OLE
ABSOLUUTTINEN HYÖTY VAAN
SUHTEELLINEN VALTA. HEIDÄN
TODELLINEN TARKOITUKSENSA EI
OLE MAKSIMOIDA HEDONISTISTA
NAUTINTOA VAAN OLLA
KESKIVERRON YLÄPUOLELLA.

JOS KAPITALISTEJA SIIS KATSOO SUHTEELLISEN VALLANJAON NÄKÖKULMASTA, EI OLEKAAN NIIN SELVÄÄ, ETTÄ TALOUDEN ELPYMINEN JA KASVU OLISIVAT HEIDÄN INTRESSEISSÄÄN. ITSE ASIASSA NÄYTTÄÄ OLEVAN PÄIN VASTOIN. JOS MIKÄ TAHANSA RYHMÄ HALUAA KASVATTA SUHTEELLISTA VALTAANSA YHTEISKUNNASSA, SEN TÄYTY STRATEGISESTI SABOTOIDA MUITA TUOSSA SAMASSA YHTEISKUNNASSA.

Niinpä tämä monitahoinen valtataistelu on aina suhteellista. Kapitalistien – ja heidän omistamiensa yritysten – on pakko kasvaa suhteessa muihin, ei niinkään oman suoran hyötynsä vuoksi. Olivat kyseessä sitten yksityiset omistajat kuten Warren Buffett tai institutionaalisten sijoittajien salkunhoitajat kuten Bill Gross, he eivät tähtää niinkään tulokseen kuin toisten toimijoiden syrjäyttämiseen. Ja syrjäyttäminen merkitsee varallisuuden uudelleenjakoa. Kapitalistit, jotka voittavat kilpailussa keskivertotoimijat, jakavat tuoton ja varallisuuden uudelleen omaksi hyväkseen.

Tämä jako nostaa niiden osuutta kokonaisuudesta, ja suurempi osa kokonaisuudesta merkitsee suurempaa valtaa muihin. Tästä analyysistä voi tehdä johtopäätöksen, että kapitalistit eivät tavoittele niinkään hedonistista nautintoa kuin vallan uusjakoa.

Jos kapitalisteja siis katsoo suhteellisen vallanjaon näkökulmasta, ei olekaan niin selvää, että talouden elpyminen ja

kasvu olisivat heidän intresseissään. Itse asiassa näyttää olevan päin vastoin. Jos mikä tahansa ryhmä haluaa kasvatata suhteellista valtaansa yhteiskunnassa, sen täytyy strategisesti sabotoida muita tuossa samassa yhteiskunnassa.

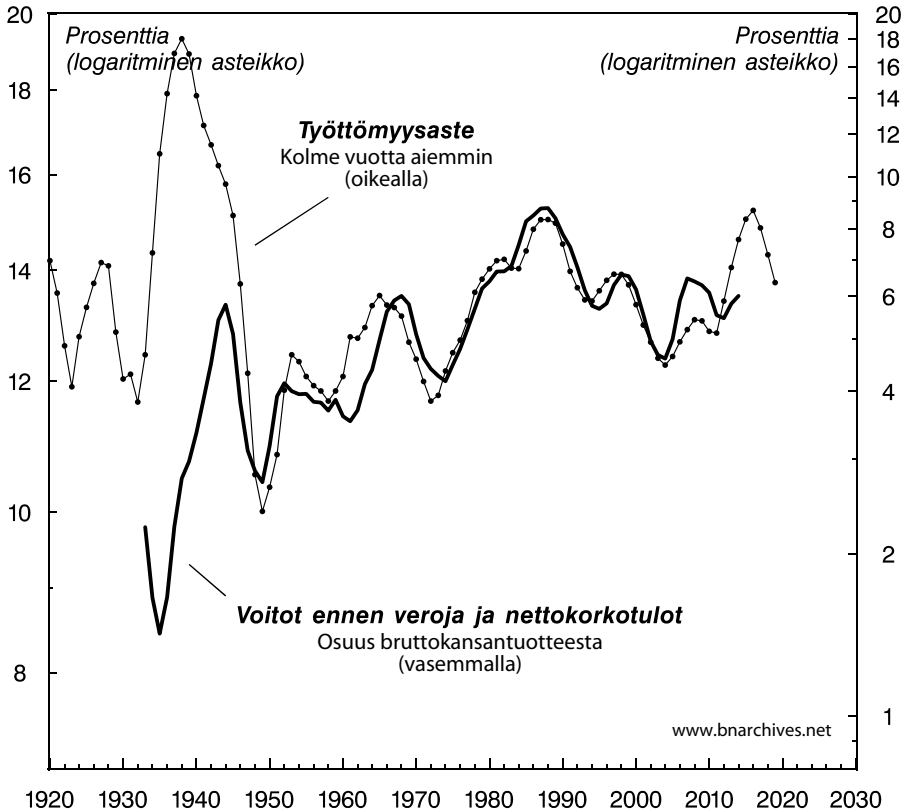
Tämä sääntö tulee suoraan valtasuhteiden logiikasta. Se tarkoittaa, että kapitalistien, jotka haluavat kasvatata tulo-osuutena ymmärrettyä valta-asemaansa, täytyy horjuttaa muuta yhteiskuntaa. Pääasiallinen ase tässä taistelussa on – joskus tarkoituksella, mutta useimmiten järjestelmään sisäänrakennettuna – työllisyys ja työttömyys.

TYÖTTÖMYYS VAIKUTTAA VARALLISUUDEN JAKOON

Työttömyys vaikuttaa varallisuuden jakoon pääasiassa suhteellisten hintojen ja palkkojen kautta. Jos korkea työttömyysaste johtaa hintojen laskuun suhteessa yksikkötyökustannuksiin, kapitalistit jäävät uusjaossa jälkeen, mikä saa heidät toivomaan talouden elpymistä. Mutta jos juuri päinvastainen onkin totta – siis että korkea työttömyysaste johtaa hintojen nousuun suhteessa palkkoihin – kapitalisteilla on hyvä syy rakastaa lamaa ja jämähtää paikoilleen.

Periaatteessa molemmat skenaariot ovat mahdollisia. Mutta kuten kuvio 1 käy ilmi, Yhdysvalloissa toinen vaihtoehto on käynyt enemmän toteen: työttömyys jakaa tuloja järjestelmällisesti kapitalistien hyväksi. Kuvio näyttää voittojen (ennen veroja) ja nettokotulojen suhdetta työttömyyslukuihin (molemmat luvut on pyöristetty viiden vuoden keskiarvoihin). Huomaa, että työttömyysaste on esitetty kolmen vuoden viiveellä, joten kuvio esittää tilannetta sen osalta kolme vuotta aiemmin.

Kuvio 1. Työttömyys Yhdysvalloissa sekä voittojen ja korkojen osuus kokonaistulosta.

HUOMIO: Aineisto on tasoitettu 5-vuoden liikkuvien keskiarvojen mukaan. Viimeisimmät aineistoon sisältyvät vuodet: 2014 voitoille ja korkoille; 2016 työttömyysasteelle. LÄHDE: Historical Statistics of the United States; Bureau of Economic Analysis; Bureau of Labor Statistics.

Nämä tilastot eivät istu kovin hyvin vallalla oleviin käsityksiin. Valtavirran taloustieteen mukaan molempien tilastojen tulisi korreloida toisiinsa käänteisessä suhteessa. Kapitalistien tulojen osuuden pitäisi nousta kun työttömyys laskee ja laskea kun työttömyys kasvaa.

Yhdysvalloissa näin ei ole käynyt: korrelaatio on ollut suora, ei käänteinen.

Kapitalistien osuus kulkee vastasykleissä, eli se nousee taantumassa ja laskee kasvun aikana – juuri päinvastoin kuin valtavirran talusteoria antaa olettaa. Laskutoimitus on suoraviivainen: jokainen yhden prosentin nousu työttömyydessä vastaa kolmen vuoden aikavälillä 0,8 prosentin tuoton kasvua. On tarpeetonta sanoa, että tämä yhtälö on huono asia suurimmalle osalle amerikkalaisis-

KUVIOSTA KÄY SELVÄSTI ILMI, ETTÄ RIKKAIMMAN PROSENTIN VOITTOJEN OSUUTTA EI NOSTA KASVU, VAAN JUURI LAMA. TILASTOJEN SUHDE ON SELVÄSTI KÄÄNTEINEN: KUN TALOUSKASVU SAKKAA JA TYÖLLISYYDEN KASVU ALENEE, RIKKAIMMAN PROSENTIN OSUUS TULOISTA ITSE ASIASSA NOUSEE – JA PÄIN VASTOIN PIDEMMÄN AIKAVÄLIN KASVUKAUSINA.

ta – juuri siitä syystä, että se on hyvä asia maan kapitalisteille.

Kannattaa huomata, että kuviosta 1 ilmenevä suora korrelaatio ei koske vain lyhyen aikavälin bisnessykliä, vaan myös pitkää aikaväliä. Neljäkymmentäluvun talousbuumin aikana, jolloin työttömyys oli hyvin alhainen, kapitalistit saivat suhteellisen pienen siivun kansantuotteesta. Mutta kun buumi väheni, kasvu hyytyi ja talous alkoi pysähtyä, pääoman osuus alkoi nousta ylöspäin.

Pääoman vallan huippu mitattuna sen osuudella tuloista osui 1990-luvun alkuun, jolloin työttömyys oli sodan jälkeisen ajan huipussa. Sitä seurannut neoliberaali globalisaatio nosti työllisyysastetta ja vähensi pääoman osuutta, mutta ei pitkäksi aikaa. 2000-luvun lopussa kansainvälinen talouslama johti siihen, että työttömyys kasvoi jälleen sodanjälkeisen ajan ennätyslukemiin ja samalla nosti pääoman osuutta taloudessa.

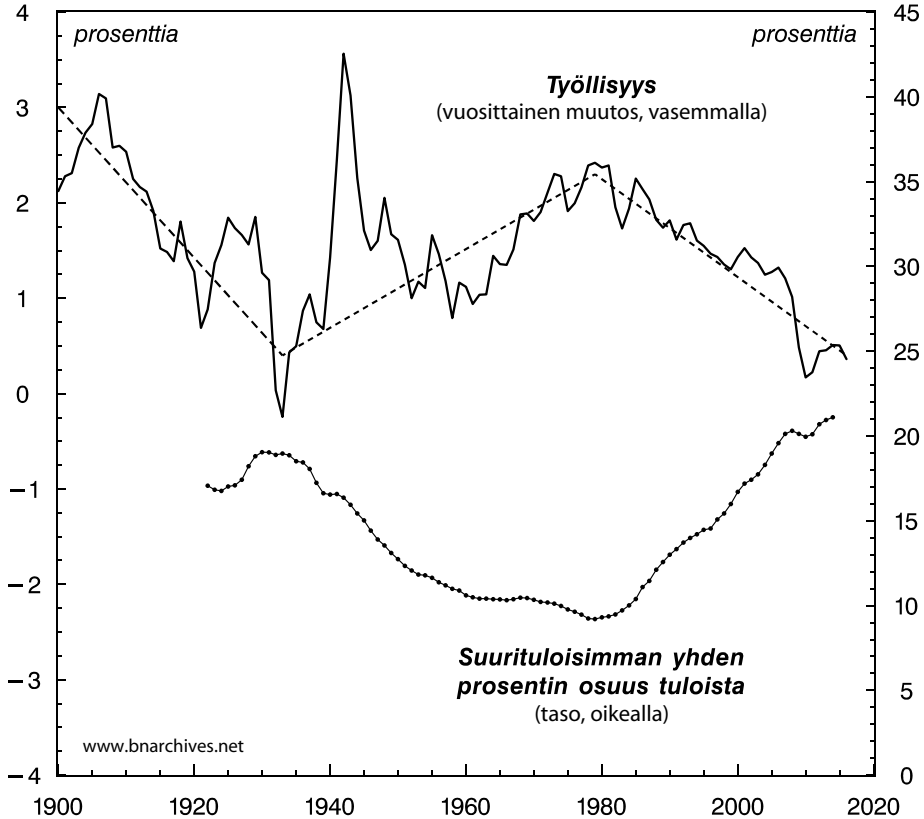
Tilastojen noudattamasta säännönmukaisuudesta voi päätellä, että pääoman osuus tuotosta nousee vielä vuoden tai kaksi, mutta sen aika on jo käymässä vähiin. Vuonna 2014 työttömyys alkoi jälleen voimakkaasti laskea massiivisen setelirahoituksen ja budjetti-

alijäämien laskun myötä. Jos kaaviossa 1 esitetty säännönmukaisuus pitää yhä paikkansa, tämä merkitsee kapitalistien tuottojen laskua lähivuosina – ja täten kapitalistit pyrkivät nostamaan työttömyysastetta.

Kapitalistien valtaa voi myös tarkkailla surullisen kuuluisan rikkaimman prosentin avulla. Suurin osa kommentaattoreista korostaa ”sosiaalisia” ja ”poliittisia” ongelmia, jotka seuraavat tämän ryhmän epäsuhtaisesta omistusuudesta, mutta tämä painotus kääntää asiat ylösalaisin. Vaurauden uudelleenjako ei ole kasvun tai lamakausien ikävä sivuvaikutus, vaan juuri niitä sääntelevä voima.

Kuvio 2 näyttää vuosisadan ajalta suhteen rikkaimman prosentin tulojen osuuden ja työllisyyden kasvun välillä (molemmat on pyöristetty kymmenen vuoden keskiarvoihin). Kuviosta käy selvästi ilmi, että rikkaimman prosentin voittojen osuutta ei nosta kasvu, vaan juuri lama. Tilastojen suhde on selvästi käänteinen: kun talouskasvu sakkaa ja työllisyyden kasvu alenee, rikkaimman prosentin osuus tuloista itse asiassa nousee – ja päin vastoin pidemmän aikavälin kasvukausina.

Kuvio 2. Tulonjako ja työllisyyden kasvu Yhdysvalloissa.

HUOMIO: Aineisto on tasoitettu 10-vuoden liikkuvien keskiarvojen mukaan. Viimeisimmät aineistoon sisältyvät vuodet: 2014 suurituloisimmalle prosentille; 2016 työllisyyden kasvulle. LÄHDE: Historical Statistics of the United States; Bureau of Labor Statistics; The World Top Incomes Database.

Historiallisesti tämän käänteisen suhteen voi jakaa kolmeen aikakauteen, joita kuvaa vapaasti merkitty katkoviiva työllisyyden kasvua esittävän käyrän keskellä. Ensimmäinen aikakausi, joka käsittää ajan 1900-luvun alusta kolmekymmentäluvulle, on niin kutsuttu kultakausi. Tuloerot ovat siinä kasvussa ja työllisyyden kasvu romahtaa.

Toiselle aikakaudelle 1930-luvun suu-

resta lamasta 1980-luvun alkuun on tunnusomaista keynesiläinen hyvinvointi- ja sodankäyntivaltio. Korkeampi verotus ja julkinen kulutus tekevät varallisuuden jaosta tasaveroisemman, ja työllisyyden kasvu kiihtyy. Huomionarvoista on toisen maailmansodan aiheuttama työllisyyden kasvun merkittävä kiihtyminen, ja vastaavasti sodan loppumisen aiheuttama lasku. Tietenkään näillä äkillisillä

tapahtumilla ei ole mitään tekemistä tasapuolisen tulonjaon kanssa, mutta ne eivät vaikuta kaaviosta ilmi käyvään yleiseen noususuuntaukseen työllisyudessa.

Kolmas aikakausi 1980-luvun alusta tähän päivään on neoliberalismin kausi. Tällä kaudella monetarismi vallitsee yli kaiken muun, epätasa-arvoisuus kasvaa ja työllisyysaste heikkenee. Nykyinen työllisyyden kasvu on lähellä nolaa, suunnilleen samoissa lukemissa kuin suuren laman aikoihin. Rikkain prosentti vie 21 prosenttia kaikista tuloista, ja rikkoo näin aiemman 30-luvun ennätyksen.

MITÄ NÄMÄ TILASTOTIEDOT MERKITSEVÄT YHDYSVALLOILLE?

Ensinnäkin tämä merkitsee yhteiskunnallisten jakolinjojen syventymistä.

Vanha sanonta ”mikä on hyväksi General Motorsille on hyväksi Amerikalle” kaikuu nykyään tyhjiyttään. Kapitalistit eivät tavoittele tuloja ihmisten kulukselta vaan enemmän valtaa varallisuuden jakautumisen avulla.

Näihin päämääriin ei päästä investointien kasvattamisella ja kasvun vauhdittamisella, vaan tekemällä työpaikoista harvinaisia ja antamalla työtömyyden nousta. Selvästikään emme ole kaikki samassa veneessä. Valtatähtelua käydään vaurauden jaon avulla, ja tämä taistelu ei ole enää pelkästään sosiologinen ongelma. Se on poliittisen taloutemme keskiössä, ja tarvitsemme uuden teoreettisen kehikon sen ymmärtämiseksi.

Toiseksi tämä merkitsee, ettei mak-

Sirpa Varis
Nätkäiset
akvarelli ja muste 2008

roekonominen toiminta, oli se uuden-aikaista tai vanhanaikaista, voi tasoittaa tämän varallisuuden jaon aiheuttamia sivuvaikutuksia. 1970-luvun loppuun asti budjettialijäämä oli pieni, silti Yhdysvaltojen talous kukoisti. Miksi? Progressiivinen verotus, tulonsiirrot ja sosiaaliset toimenpiteet pitivät varallisuuserot vähemmän epäoikeudenmukaisina. 1980-luvun loppuun tultaessa tämä suhde oli kääntynyt ylösalaisin. Vaikka budjetin alijäämä paisui ja korot laskivat, taloudellinen kasvu tyrehtyi. Varallisuuden jako rikkaimman prosentin ehdoilla on tehnyt pysähtyneisyydestä uuden normin.

Kolmanneksi, ja viimeiseksi, tämä merkitsee, ettei Washington voi enää pitää päätään pensaassa. Yhdysvaltain

tulojen ja varallisuuden keskittyminen ovat ennätyslukemissa lamanjälkeisten pelastuspakettien ja arvopaperiostojen ansiosta. Lisäksi pitkäaikaistyöttömyys on sodanjälkeisissä ennätyslukemissa siinä missä työllisyyden kasvu on lähellä nollaa. Lopulta tämä tilanne tulee kääntymään ylösalaisin. Kysymys onkin, tapahtuuko se uudenlaisen politiikan vai talousjärjestelmän katastrofaalisen kriisin kautta. ✕

Jonathan Nitzan on Yorkin yliopiston poliittisen taloustieteen professori Torontossa, Kanadassa.

Shimshon Bichler opettaa poliittista taloustiedettä korkeakouluissa ja yliopistoissa Israelissa.